

TESIS DOCTORALS

Lluís Maria XIRINACS DAMIANS, *Un model global de la realitat*. Tesi doctoral, dirigida pel Dr. Antonio Aguilera Pedroso i llegida a la Universitat de Barcelona el 19 de desembre de 1997.

Deia el vell Aristòtil que la filosofia pretén ser la *ciència del tot*: «Pensem que el savi ho sap tot en la mesura del possible, sense tenir la ciència de cada cosa en particular» (*Met*, 982a 8-9). No hi podrà arribar mai. El tot és massa gran. Qui es creu haver abarcat el tot potser s'enganya i esdevé totalitarista. Però, sí que es pot pretendre seleccionar aquells nuclis que es creguin més determinants, del màxim número de regions assequibles de la realitat, i pretendre relacionar-los globalitzadament, com ho intentà el meu il·lustre compatriota Ramon Llull en l'edat mitjana, Leibniz en la moderna i Tarski, Quine, Ferrater Mora, etc. en la contemporània.

A títol de comparació *in distans*, assenyalo succintament les majors coincidències (1) i discrepàncies (2) del model que presento respecte del model de l'*Ars ultima* (1308) luliana.

(11) No separem radicalment, com feu Aristòtil i com farà la modernitat, el

continent: mètode o art (ART), formalisme lògic (LÒG), construcció teòrica especulativa (TEO) i contingut: ciència de les coses observables (CIÈ), practica concreta (PRÀ), categories metafísiques (MET). És una recomanació de Th. Adorno que el desplegament del pensament es fa alhora amb el desplegament de la realitat (onto-logia).

(12) Això es fa en tots els casos mitjançant una sintaxi, en forma de sistema de la matemàtica formal, una semàntica, en forma de sistema de categories, i una semiòtica, en forma de sistema de signes (figures matemàtiques i símbols filosòfics). (13) Ambdós s'adrecen a totes les cultures conegudes en el seu lloc i moment (transculturalitat), no cal dir, amb els deïbits inevitables a les deformacions degudes a les ignoràncies i deformacions *idòliques*. (14) En tots els casos s'empra un metallenguatge que plana sobre els diferents jocs wittgeinstenians de llenguatges: usual, formal, mètric, estètic, metafísic, místic, pragmàtic, especulatiu, etc. (15) Tots dos permeten la investigació per separat tant dels formalismes, llenguatges artificials, sistemes secundaris de signes (deducció pura de la filosofia analítica), com els continguts filosòfics, llenguatges usuals, sistemes primaris de signes

(inducció pura de la filosofia hermenèutica). La segona de les dues possibilitats s'ha practicat des de sempre. La primera, més treballada en el darrer segle i mig, permet, en aquests models, introduir el càlcul i, per tant, la informàtica, en certs aspectes del saber que depassen la frontera estricta delimitada per la «nova ciència» moderna de Galileu i Descartes. (16) El modern càlcul lògic, com diu Eusebi Colomer, es basa en l'equivalència dels elements que pretén combinar, segons el consell de Th. Adorno de pluralisme igualitari constel·latiu. En ambdós models es compleixen les lleis lògiques de substitució i permutació. Això s'esdevé tant en les categories lulianes de la 1a figura com en el conjunt de les meves 80 categories. Els símbols que les designen són estrictament equivalents, «regions no privilegiades». Avui els logicomatemàtics per representar relacions binàries empen, com nosaltres, una sèrie de vèrtexs connectats per línies (Anthony Bonner). En l'ordinador de l'empresa Siemens de Berlín funciona bé un programa «Ars Magna. Autor: Raymundus Lullius (entorn del 1300)» segons llenguatge computacional Cobol i Assembler. (17) Tots dos són models topològics, més enllà de merament geomètrics. Diu Llull: «totes les proposicions possibles», «tots els sil·logismes possibles». Allò que en matemàtiques s'anomena funció d'una funció. Parlem, no de sistemes determinats, en bona part excloents els uns dels altres, ans d'espais ontològics, de «pissarres» realmentals on dibuixar els sistemes, com en un piano s'executen diferents peces.

Discrepem en què (21), pel que fa referència als continguts, a una ontologia clàssica he afegit consideracions sobre l'art, la subjectivitat, la crítica filosòfica, la física i les altres ciències contemporànies de la naturalesa i de l'home, la tecnologia, l'orientalisme mitjà i extrem, els pobles primitius, la història, etc. que arrodonirien una ontologia més general que Llull no podia conèixer o que en el seu temps no existia i que hauria saludat gojós si l'hagués coneguda. (22) El seu és un model amb voluntat sistematitzadora. El meu és

metasistemàtic segons recomanació de Th. Adorno. Engloba paradigmes sistemàtics i enigmes antisistemàtics, els principis, tradicionalment excloents de sí i de no contradicció. (23) El seu, vol ser un mitjà infal·lible d'adquirir saber cert, *art de trobar veritat*, dogmàtic, indubitable. El meu vol ser un mitjà vàlid només en tant que explicatiu de tot espai i moviment ontològic a l'abast i operatiu en ells, a l'estil semiescèptic de la Nova Acadèmia neoplatònica de Carnèades (~ 214-129 a.C.). Allò que resta sense poder-se expressar potser és allò més important —«la matèria fosca»— segons dita de Th. Adorno. (24) Llull emprà implícitament una topologia filosòfica de tall euclidà i cartesià *avant la lettre*, certament tancada, com la meua, però que permet, dintre dels seus límits, tota mena de valors segons permet cada dimensió de què en fa ús. Empra espais cartesianes: E^* E^* E^* ...n. La seva xarxa de relacions s'expressa amb tabulacions o matrius «planes». El meu model emprà una topologia riemanniana que, de tots els punts possibles de cada espai cartesià només permet una reducció «esfèrica», un espai d'n-1 dimensions de curvatura constant i consegüent tancament inevitable, segons permet cada dimensió de què en faig ús. Treballó amb una matemàtica circular (E^1 en E^2), esfèrica (E^2 en E^3) i hiperesfèrica (E^3 en E^4), que em permet el joc complementador controlat entre oposats. (25) La meravellós, però rudimentària, màquina de calcular combinacions simples d'*m* elements presos *n* a *n*, de la 4a figura de l'*Ars* de Llull, algoritmizada pel Càlcul Combinatori de Leibniz, és substituïda en el meu model per moderns programes informàtics de trigonometria hiperesfèrica.

Si, després d'aquestes consideracions comparatives, abandonem Ramon Llull i aterrem als nostres dies, sembla que bona part de la filosofia d'aquest segle ve determinada pel que s'ha anomenat «gir lingüístic». L'anàlisi de la llengua, fenomen perfectament observable, ens duu amb mà segura al coneixement del coneixement, del qual el llenguatge n'és l'expressió. Quallen a

Anglaterra les dues tendències filosololingüístiques: l'anàlitica del llenguatge ideal, predominantment cantabrigense (B. Russell i 1r. L. Wittgenstein de Cambridge, A. J. Ayer d'Oxford,...) i l'anàlitica del llenguatge corrent predominantment oxoniense (G. E. Moore i 2n. L. Wittgenstein de Cambridge, G. Ryle, J. L. Austin i P. F. Strawson d'Oxford...); la primera, a la recerca del llenguatge perfecte, unívoc, àmpliament conreuada a Nordamèrica, més que no pas a Europa, i la segona, a la recerca de l'aclariment del llenguatge usual, polisèmic, analògic i, sovint, equívoc, més conreuada a Europa que no a Nordamèrica. Tanmateix les dues tendències han anat avançant més divergents que convergents.

Aquesta tesi vol oferir-se com una «pedra dialèctica», a mig camí entre les dues perspectives lingüístiques, tallades entre si dràsticament per la «nova ciència» galileana i cartesiana, com a material per al possible —potser, des de K. Gödel, inevitable— futur pont entre les dues ribes, tot seguint l'estil gòtic de l'*Ars Magna* de R. Llull, evolucionada en mans de l'humanista A. Kircher, en l'estil racionalista de G. W. Leibniz i del seu seguidor J. H. Lambert. I, sobre tot, en un intent de desenvolupar i concretar la idea de constel·lació adorniana, inspirada en Hölderlin, Kierkegaard i Nietzsche, la concepció holística del pensament, enunciada per W. Quine, l'integracionisme del nostre J. Ferrater Mora o el pensament planetari de *La Méthode* d'E. Morin, etc. Proposa un model i mètode transdisciplinari molt determinat, entre molts de possibles, per tractar la complexitat de les realitats que ens envolten, que ens constitueixen, que ens fonamenten, que ens sobrepassen. No hi ha, desenvolupada en la tesi, la filosofia d'aquest model i mètode. Resti aquesta feina, si s'ho val, per a filòsofs de la filosofia que vinguin després. Hi ha un ús que tracta de resoldre implícitament els innombrables problemes resultants de partir en dos dràsticament el llenguatge (ideal i usual). No hi ha, tanmateix, una solució explícita. Aquesta potser és tasca dels Departaments de filosofia analítica

de les Facultats de filosofia de les Universitats. He inscrit el projecte de tesi en el Departament de filosofia de la cultura, a mig camí entre filosofia analítica tendencialment expressable en llenguatge ideal i filosofia teòrica tendencialment expressable en llenguatge usual, a manera d'un material apte per a ser analitzat, criticat, esgrunat des de les dues perspectives.

D'una banda existeix el llenguatge ideal logicomatemàtic. La tesi tria una figura geomètrica, el volum hiperesfèric, simplificadament dit hiperesfera, perfectament definible en tots els seus punts mitjançant una geometria analítica de quatre dimensions. En podria haver triat altres. Aquesta figura, també, permet de fer transformacions contínues en forma d'hiperel·lipsoïdes, hiperparaboloides, hiperhiperparaboloides, etc... totes les hiperconoides. En un pas següent, la tesi pren aquesta figura, com a pissarra, topològicament, com a topos, on poder dibuixar tota mena de figures tridimensionals curvades en quatre dimensions, a la manera de la geometria de Riemann o de l'espai físic einstenià. Cada punt, en relació bijectiva, es correspondrà, després, amb un concepte constant nuclear. Cada línia amb un concepte variable o funcional. Tot és unívoc i consistent, els elements i el conjunt. Pura matemàtica.

D'una altra banda existeix el llenguatge corrent —en aquest cas, el català— amb les seves constel·lacions de paraules, amb les seves estructures sintàctiques, semàntiques, pragmàtiques, sociològiques i metafísiques implícites; cada paraula amb la seva indeterminació, amfibologia, amb la seva història, la seva sociologia, les particularitats grupals i individuals, les seves metamorfosis literàries, les seves corrupcions i interinfluències, la seva vida pròpia. Analogies, equivocitats, metafores, confusions, borrositats vívides.

I, en tercer lloc, estableixo una correspondència biunívoca dinàmica, una dialèctica tensa, suggestiva i difícil, entre el(s) valor (s) usual(s), les múltiples acepcions de significat de cada paraula i el valor ideal de significat segons l'ús filosòfic que en faig, d'acord amb la se-

va posició relativa en el conjunt del model. Cada concepte té una porta oberta a la polisèmia popular i una altra a la monosèmia vulgar. Filosofia és l'arc tens entre aquestes dues opcions, que enriqueix cadascuna amb les aportacions contínues i variables de la contrària.

El procediment bàsic és el següent. D'antuvi s'estableix axiomàticament una semiòtica mínima inevitable, fonamental, l'encert de la determinació de la qual representa la màxima responsabilitat filosòfica creativa del treball. Es postulen quatre i només quatre —segons «navalla d'Occam»— conceptes variables dimensionals: «Cernent» (k), «Parença» (p), «Tensió» (t) i «Voltant» (v). Cada concepte variable inclou innumerables conceptes constants. Cada concepte constant puntual o nuclear és un *ictus* (força), un cop en l'espai (espai) onto-lògic o real-mental, durant un temps (temps), que afecta al tot. Com una nota de piano polsada en el silenci de la tarda. Es possible que algun dia es detecti un límit en la subdivisió possible dels «actes» de parla (proposicions), de l'«acció» conceptualitzadora ontològica, a l'estil de la constant universal d'acció física (força*espai*temps) de Planck. Ací no hi entrem.

No cal dir que cada concepte constant equival a una proposició implícita. «Teoria», per exemple, equival a la proposició: Aquest punt (del llenguatge ideal) de la realitat és teòric (segons llenguatge usual). L'oposat és «Pràctica» («Aquest punt de la realitat és pràctic»). El concepte variable és «Cernent». «Teoria» és «Dis-cer-niment» al 100% (Veritat plena). «Pràctica» és «Con-cy-eció» al 100%. «Teoria» equival en rigor a «Aquest punt de la realitat és teòric al 100%». «Pràctica» també pot equivaldre a «Aquest punt de la realitat és teòric al 0%» (Falsedat plena). I viceversa. Es pot veure que, en introduir conceptes variables dimensionals treballa amb una lògica limitada (0%-100%) polivalent, amb tots els valors que es vulgui, interposables entre els dos límits.

També és palès el tractament dels oposats filosòfics, que foren objecte de

consideració històrica ja per part dels presocràtics primerencs. En són exemples nostres: «Teoria (Discerniment)-Pràctica (Concreció)», «Fenomen (Aparença)-Noümen (Desparença)», «Objecte (Extensió)-Subjecte (Intensió)» i «Món (Evolució)-Plasma (Involució)». Cada variable té un valor màxim (100%) i un valor mínim (0%) de veritat metalingüística. Per el 100% és 0% del seu oposat i viceversa, talment que cada variable d'aquesta lògica polivalent té un punt zero mitjà —un *mesótes*— entre els extrems equidistants, que determinen dos sentits oposats: «desplegament (+)» i «replegament (-)». Si donem un igual valor 1 a la màxima distància que representen els termes oposats, són exemple de desplegament (0'5): «Teoria», «Fenomen», «Objecte» i «Món». I, de replegament, els corresponents oposats als anteriors (-0'5): «Pràctica», «Noümen», «Subjecte», «Plasma». Tots ells, dos a dos, extrems de les quatre variables dimensionals fonamentals: $\pm k$, $\pm p$, $\pm t$ i $\pm v$, per a $-0'5 < \text{dimensions} < +0'5$.

Axiomàticament aquests quatre parells d'oposats constituïran els vuit «vèrtexs» o vuit punts cardinals de la hiperesfera, que equival a l'equació de segon grau amb quatre variables: $k^2 + p^2 + t^2 + v^2 = r^2$, per a $r=1/(2\pi)$, perquè la circumferència màxima pren el valor ple unitari: $C = 2\pi r = 1$. Així introduïm amb força la topologia, l'*analysis situs*, com diria el seu fundador Riemann, en el tractament sistemàtic de la filosofia.

La resta de les vuitanta categories descrites, situades i emprades en aquest model i mètode es dedueixen fàcilment de les vuit primeres en la tercera part de la tesi (3). El conjunt constitueix un model compacte, que pren la forma d'instrument, d'*ars*, que cal saber utilitzar a l'estil dels *organa* o de les *arts magnes* de la nostra tradició filosòfica o dels *mandala* («cercle» en sànscrit) de les tradicions de l'Índia. L'inventor del «pianoforte» fou l'italià Bartolomeo Cristofori, però qui el dugué a perfecció a mitjans del segle XVIII fou l'alemany Gottfried Silbermann, qui el presentà a l'il·lustrat i músic Frederic el Gran, rei de Prússia, en la seva famosa

cort de *Sanssouci*, a Potsdam. El kaiser, després de provar-lo, se n'enamorà i li anava comprant tota la producció. Arribà a tenir quinze pianos en el seu palau. Encara havien de sorgir els grans compositors de piano, els grans intèrprets, els grans concerts, la, fins ara, inacabable varietat de combinacions d'unes cent teclès determinades, cadascuna amb el seu valor fix, temperat... només en una sola dimensió. Ja voldria jo que aquesta joguina que presento donés tant de joc com l'artilugi pianístic o com després donaria el Sistema Periòdic dels Elements —de dues dimensions—, proposat per Mendeleiev en el segle XIX, en l'immens camp de la química. No ens podem entretenir a cantar les glòries a la intuïció de Mendeleiev qui, sense saber res d'electrons orbitals perifèrics discontinus que van creixent d'un en un en cada casella consecutiva del seu Sistema, disposà els elements talment que afloraven les regularitats subjacents desconegudes aleshores.

Si seguim l'exemple del piano, les notes —homòlogues a les categories de la tesi—, afinades, fixades rigorosament, són arrencades al llarg del teclat. Diríem que són euclidianes o cartesianes. Formen una gamma (recti)lineal ascendent, amb diferències en aparença només quantitatives: augment de freqüència o, correlativa, disminució de longitud d'ona. La mateixa cosa podríem dir de la gamma física de la llum. Tanmateix, tant el so com la llum, ambdós de naturalesa ondulatoria, mirats psicològicament, palesen una circularitat que evidencia diferències qualitatives: do-mi-sol-do, roig-taronja-groc-verd-blau-morat-roig, oposicions, complementarietats, etc. També en aquest model, que geomètricament és una figura en un espai euclidià (recti)lineal, topològicament és un espai riemanià no (recti)lineal, com l'espai relativista einstenià. Acostumar-nos a pensar en corb i tancat en filosofia podria constituir la seva revolució contemporània postil·lustrada o el seu gir einstenià, paral·lel al gir copernicà de la filosofia induït per Kant. La circularitat no viciosa, ans virtuosa, ha fet manta

vegada acte de presència en la filosofia: des del model geomètric subjacent als neoplatònics Plotí, Procle i Escot Eriúgena, fins a l'afirmació orsiana, que la ciència és escala i la filosofia cercle (la veritat primera es recolzarà en la veritat postrera, a l'estil de Nicolau de Cusa), tot passant pel pensament hegelian en «cercle de cercles» segons agrada de dir a Hans Leisegang. Avui ens envaeixen els girs copernicà o lingüístic, els cercles hermenèutics, els cicles retroactius cibernetics, els bucles estranys que troba D. Hofstadter en Bach el músic, en Escher el dibuixant i en Gödel el lògic. El nostre model és essencialment corb, tancat i de radi constant, tot i que sempre es pot reformar i ampliar. La curvatura permanent controlada permet d'una part fornir una semiòtica al moviment dialèctic i, per tant, al pas a la diferència. De l'altra, permet d'evitar el caos, inevitable si s'accepta el pas incontrolat a la diferència.

Anomenem Dialèctica-0 a un espai ontològic zero amb un concepte puntual únic monístic (nucli ontològic: Mònada, figura geomètrica:punt) i fèrtil (aurèola ontològica: Matriu-Llabor, figura geomètrica: radiació). Anomenem Dialèctiques-1, 2, 3, 4 a espais ontològics, amb el corresponent número de dimensions, que constitueixen conceptes variables dimensionals, en el si dels quals poden quallar conceptes puntuals o no puntuals constants o variables. Per simplificar, considerem un concepte puntual constant en relació als altres de la mateixa naturalesa. En el propi nucli (punt geomètric), cada concepte puntual constant roman idèntic a si mateix, no contradictori amb els altres conceptes puntuals constants diferenciats d'ell i exclouent un tercer entre ell i els altres. Però ensem i alhora (*bama*, en Aristòtil; *simul*, en llatí), en l'aurèola (radiació geomètrica), cada concepte puntual constant esdevé un altre o diferent respecte del seu propi nucli, contradictori amb els altres conceptes puntuals constants diferenciats d'ell i inclouent un tercer entre ell i els altres. L'aurèola d'un nucli conceptual *ja* pertany a un altre nucli conceptual. O pitjor, *ja és* un altre nucli. I la variable, a la qual pertany

aquell valor constant, si és recta (D-1), roman amb el significat idèntic. Però, dins de la curvatura possible a partir de D-2, va alterant o metamorfosejant el seu significat, proporcionalment a l'allunyament del nucli més propi del seu significat.

Segons el seu concepte semàntic de veritat, Alfred Tarski diu que per afirmar la veritat de quelcom cal situar-se en un metallenguatge, més enllà del llenguatge d'aquell «quelcom». Podríem dir que la filosofia és dues coses alhora: un llenguatge que parla de tot en general (ontologia, causes primeres) i un metallenguatge que critica aquesta ontologia (epistemologia, filosofia transcendental, principis primers). Des d'on la critica? Si generalitzem, diríem que tot intent de comprensió de la realitat comporta una fase d'estirament o expandiment i una fase de plegament o reducció, en terminologia de física d'atractors en un medi caòtic o turbulent. Quan intentem comprendre una cosa, estirem el punt de mira, el col·loquem fora de la cosa, ens en distanciem, intentem desplegar una nova dimensió independent de les implicades en aquella cosa. Això s'anomena «meta-» —física, llenguatge, etc. Però cal fer dues observacions, que sovint s'obliden: A) Aquest procés no és a l'infinit, pretensió divina; en els processos mentals-cerebrals hi trobo com un estat d'elasticitat, d'estirabilitat limitada, de dependència indefugible del medi on és la cosa a estudiar, la nova dimensió és ex-tensió de les antigues. No existeix el «des de fora» pur. B) Tard o d'hora esdevé un procés invers de plegament. La nova dimensió estirada cau plegada sobre si mateixa. I cau en un lloc «x» determinat del medi mateix on era la cosa a estudiar. No necessàriament sobre la cosa estudiada. El resultat és la visió de qualsevol cosa o del tot des d'«x» o des d'una part, no des de l'ull diví. Cal que aquesta consideració l'apliquem a aquesta tesi. En el nostre model hem de distingir el nivell ontològic lingüístic (N1) del nivell epistemològic o transcendental metalingüístic (N2). La tesi pròpiament dita pertany al nivell N1. Però les qüestions que es plantegen a

propòsit del model pertanyen al N2. Encara podríem distingir un nivell òntic (N0). L'intent innovador és el model situat en el nivell N1. No és un model sistemàtic, vol englobar sistema i vida. No treballa amb conceptes, treballa amb realitats. S'han buscat les oposicions i les dimensions més radicals, més omniabraçants de la realitat global: ontos (Pràctica) - logos (teoria), observabilitat (Fenomen) - misteri (Noümen), no contradicció (Objecte) - sí contradicció (Subjecte) i macrofísica o món corpori (Món) - microfísica o món subtil (Plasma). Lingüísticament és global. Però aquest model, metalingüísticament (N2) no és global, és temàtic - estructural - definitori - no contradictori (Arquetip {ARQ} (+++)), model ideic, és teòric (+k) (no pràctic), especulatiu (-p) (no observable), objectiu (+t) (no subjectiu) i mundà (+v) (no magmàtic). D'allò més clàssic en la història de la filosofia. Podria ser literari a l'estil platònic, podria ser sapiencial a l'estil de Nietzsche, podria ser analític a l'estil de Russell-Whitehead, etc. No és res de tot això.

Fins ací unes consideracions metalingüístiques ahistòriques o sistemàtiques sobre el model (3). Tanmateix des de fa prop de cinquanta anys (1950), quan la paraula «globalització» era una perfecta desconeguda, s'havia anat gestant la idea, d'antuvi (1) amb un parell d'intuïcions: «concepte-judici viu» (14-15) i «curvatura ontològica» (18) i un model cúbic senzill de vint-i-set categories (17), que tot seguit evolucionà cap a una superfície esfèrica (42). Després he dedicat la major part de la meua vida a actuar. Però, amb una forta vocació globalista he experimentat variadíssims camps d'actuació i m'hi he implicat decididament. La utilitat del model és recollida en els diversos apartats de la part segona (2). Si he posat en segon lloc les construccions parcials, tot i que són de difícil intel·lecció per causa de la poca explicitació prèvia, és per manifestar el caire predominantment inductiu i genètic de la consecució d'aquest model. He volgut que mai no em guiés l'apriorisme. Guardo munició d'esborranys de mapes, de les més

diverses àrees, fets directament sobre la matèria que tractava en cada moment i situació, sense tenir en compte d'antuvi les dimensions i categories del model que anava quallant. He canviat diverses vegades la forma global del model. Hi ha testimonis en llibres meus publicats, que cito en la tesi. I estic sempre disposat a considerar il·lusionadament formes que s'averin més avantatjoses per a explicar (logos) la realitat (ontos) en el seu conjunt, amb la seva complexitat real i amb la immensa varietat d'explicacions culturals o civilitzacionals que avui ens arriben a tots, dels quatre punts cardinals, a mans vessades.

A l'apartat 48 explico la rara forma de presentació d'aquesta tesi. No és pròpiament un text, està concebuda com un hipertext. És dividida en petits paràgrafs numerats per facilitar-ne la citació creuada precisa, talment com el nostre cervell és fet de petites neurones amb múltiples i precises sinapsis que permeten la construcció i desconstrucció contínua d'universos pluridimensionals. Se m'ha demanat que reescriguí la tesi en forma lineal clàssica, més acadèmica. A part que l'acadèmia algun dia haurà de donar entrada a l'hipertext, aquesta reducció que se m'aconseïlla és pràcticament impossible. Moltes lectures possibles desapareixen en la projecció lineal reductora. Un exemple paral·lel és el de la impossibilitat de dibuixar en un plànol les obres de Gaudí, concebudes intrínsecament en tres dimensions. La intenció de l'hipertext, a més de permetre precisar les bifurca-

cions, les anastomosis, les retroaccions, etc., és de servir al lector la possibilitat de fer-se el seu camí de lectura, tot seguint les referències creuades al seu gust. Els cercles, les esferes, etc., no tenen cap porta ni d'entrada ni de sortida. Reconec que això exigeix llegir l'hipertext en suport informàtic i que resulta laboriós anar a buscar manualment les pàgines citades. Tanmateix és un preu que cal pagar si es vol salvar la multidimensionalitat del discurs i es vol mantenir el format de llibre de la tesi.

També demano excuses per la introducció de paraules rares: les variables «Cernent», «Parença», «Voltant», etc. i paraules exòtiques com «Tiamat» o «Akaixa». És possible que existeixi una solució lèxica millor. No l'he sabuda trobar.

Aquesta tesi vol ser una aportació a la Filosofia de la Cultura humana i còsmica. L'arrel *kl —indoeuropea de la paraula cultura, la mateixa de la paraula cicle, d'origen grec (cf. «enciclopèdia», «en-kyklo-paideia», «ensenyar en rodó»), significa «girar» el terròs amb l'arada, agricultura, o girar la pedra contra la pedra per tallar una destral... La cultura és rodona. Tots els homes, tota la realitat, no en hemicle parlamentari ans en cicle sencer o rotllana sardanística de germanor, on el divers hi cap, on els oposats somriuen i es piquen l'ullet a distància, on floreix el coneixement i la pau de la festa de la vida.

Lluís M. Xirinacs